

УДК 351

А.В. Ходус,
аспірант ДонДУУ

КОНЦЕПТУАЛЬНА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ХІМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

В статті деталізовано концептуальну складову механізму державного стимулювання інноваційного розвитку хімічної галузі, представлену у вигляді «зустрічного» розвитку, що характеризує доцільність формування узгоджених адаптаційних механізмів на макро- та мікроекономічному рівнях.

В статье детализирована концептуальная составляющая механизма государственного стимулирования инновационного развития химической отрасли, представленная в виде «встречного» развития, которое характеризует целесообразность формирования согласованных адаптационных механизмов на макро- и микроэкономическом уровнях.

In the article there is detailed the conceptual component of the mechanism of government stimulation of the chemical branch innovative development, presented in the form of «oncoming» development which characterizes expediency of the co-ordinated adaptable mechanisms formation on macro-and microeconomic levels.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зв'язок з науковими і практичними завданнями

Одним з найбільш надійних способів виходу економіки в цілому та окремих галузей з кризового стану є стимулювання інноваційної діяльності. Цей шлях є особливо актуальним для тих галузей, в яких технологічний розвиток є вагомим чинником конкурентоздатності – хімічної, електронної, фармацевтичної. Проте, для багатьох галузей економіки України розвиток інноваційним шляхом неможливий без державного стимулювання, що потребує розробки та впровадження відповідних механізмів у концептуальному, методологічному, організаційному та правовому аспектах. Формуючи механізм державного стимулювання інноваційного розвитку хімічної галузі, доцільно приділити увагу його концептуальній складовій, яка полягає у визначенні основних принципів державного регулювання, що констатують якість, характер та глибину втручання держави у функціонування хімічних підприємств на основі обраних теоретичних, концептуальних положень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виділення невирішених питань

Процес інноваційного розвитку галузі розглядається на рівні її стратегічного управління, що обумовлює доцільність аналізу поняття «стратегія».

Стратегія – це взаємозалежний комплекс дій з метою зміцнення життєздатності й економічної міцності підприємства відносно конкурентів. З вибором стратегії пов'язане створення планів проведення досліджень і розробок, а також інших форм інноваційної діяльності. Стратегічне планування переслідує визначені цілі, основними з яких є наступні:

1. *Ефективний розподіл і використання ресурсів.* Це так звана внутрішня стратегія. Планується обмеження у використанні таких ресурсів, як капітал, технології, люди.

2. *Адаптація до зовнішнього середовища.* Ставиться завдання забезпечити ефективне пристосування до зміни таких зовнішніх чинників, як політика, демографія, економічні зміни.

Стратегічне планування як орієнтир інноваційної діяльності потребує проведення численних об'ємних досліджень і засновано на зборі й аналізі даних середовища.

Е.Тофлер, відомий вчений в області менеджменту, футуролог і політолог, через призму змін розглядає історичні періоди в житті суспільства. Він відзначає, що якщо людина не в змозі навчитися контролювати глибину змін, що відбуваються, у своєму житті, то вона не зможе адаптуватися до цих змін і це вилетить в стрес і може мати самі несприятливі наслідки як для фізичного здоров'я людини, так і для її соціального самопочуття. Це явище, назване «футурошоком», означає ситуацію, коли за короткий час на людей обрушується занадто багато великих змін. І це відбувається все частіше, тому що кількість змін наростає, а досвід, що витягається людством, ще дуже свіжий і не дозволяє адекватно адаптуватися до процесів, що відбуваються. І тому великим корпораціям, якщо вони хочуть вижити, варто навчитися керувати змінами і задавати їм правильний напрямок.

Відомий американський вчений І.Адзіс справедливо пише, що кожна проблема, викликана зміною, приводить до появи рішення, що викликає ще більшу зміну, і в результаті ми зіштовхуємося з новою реальністю і з новим набором проблем, і через те, що зміни не припиняються, проблеми виникають постійно. Щоб уникнути футурошока, необхідно навчання на прикладах майбутнього, занурення в глибину і швидкість очікуваних змін, визнання їх важливими параметрами свого існування, вироблення рівноваги між темпом змін і швидкістю людської реакції на них. Ці завдання в першу чергу лягають на плечі менеджменту (держави, вищої ланки управління

корпораціями, підприємствами). Від рівня їх передбачення, від якості навчання і психологічного впливу в колективах, багато в чому залежить стан психологічного клімату в організаціях, здатність колективів не тільки витримувати, колосальні навантаження змін, але й активно приймати в них участь. У сучасних умовах роль менеджменту в передбаченні, підготовці і реалізації змін істотно зростає [1, с. 67-68].

Коли мова йде про стратегічну адаптацію, неможливо не відзначити положення еволюційної економіки, що істотно доповнюють підхід, запропонований Е.Тофлером та І.Адзісом.

Еволюційна економіка виділилася в самостійний напрямок досліджень лише після появи робіт Р.Нельсона і С.Уінтера. Їх підхід заснований на тім, що економічна еволюція «аналогічна за винятком деталей еволюційному процесу в біології». У методологічному ж відношенні «мова еволюційної теорії представляється дуже природною для застосування до опису і пояснення деталізованих емпіричних досліджень». Р.Нельсон і С.Уінтер уперше вказали на існування в економічній еволюції двох діалектично протилежних процесів «мінливості» («variation») і «добору» («selection»), аналогічних біологічним мутаціям і дарвінівському добору. Перший передбачає появу промислових інновацій у результаті евристичного процесу пошуку, що поєднує як динамічне, так і стохастичне поведіння фірм, у той час як другий відповідає конкурентному виживанню й адаптації [2].

Теоретичні положення, що відображені у роботах Е.Тофлера, І.Адзіса, Р.Нельсона і С.Уінтера, є основою для формування концептуальної складової механізму державного стимулювання інноваційного розвитку хімічної галузі.

Загальна мета

Метою публікації є деталізація концептуальної складової механізму державного стимулювання інноваційного розвитку хімічної галузі, представленої у вигляді «зустрічного» розвитку, що характеризує доцільність формування узгоджених адаптаційних механізмів на макро- та мікроекономічному рівнях.

Викладення основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів

Концептуальна складова визначеного вище механізму базується на дотриманні наступних принципів та положень:

1. Вживання підприємств у динамічному зовнішньому середовищі можливо на основі своєчасного формування нових адаптаційних механізмів, для чого доцільно створення відповідного структурного підрозділу у вигляді «інноваційного модуля»;
2. Кризові періоди розвитку світової, національної економіки, або кризові явища в галузі визначають необхідність державного стимулювання інноваційного розвитку шляхом створення умов для формування нових адаптаційних механізмів;
3. Державне стимулювання інноваційного розвитку галузі потребує посилення інформаційно-аналітичної функції економічного регулювання.

Втілення визначених принципів здійснюється за допомогою моделі «зустрічного розвитку», що визначає можливість держави як суб'єкта управління заздалегідь, проактивно виявити оптимальні алгоритми поведінки підприємств галузі. Ці алгоритми можуть стосуватися модернізації виробництва, диференціації продукції, розвитку нових технологій, навчання робочої сили і т.д. Після виявлення оптимальних алгоритмів ця інформація, в залежності від її значимості, може перетворюватися у: 1) рекомендації з актуальних напрямків адаптації підприємств галузі до зовнішнього середовища; 2) галузеві стандарти для національних ринків; 3) регулюючі, у тому числі – заборонні законодавчі заходи.

Згідно з представленими вище принципами, на центральному рівні управління і на рівні кожного окремого підприємства доцільно створити «інноваційний модуль», відповідальний за розробку нових механізмів адаптації до стану зовнішнього середовища з урахуванням актуальної і прогнозної складових. У загальному вигляді, цей механізм можна представити таким чином (рис. 1).

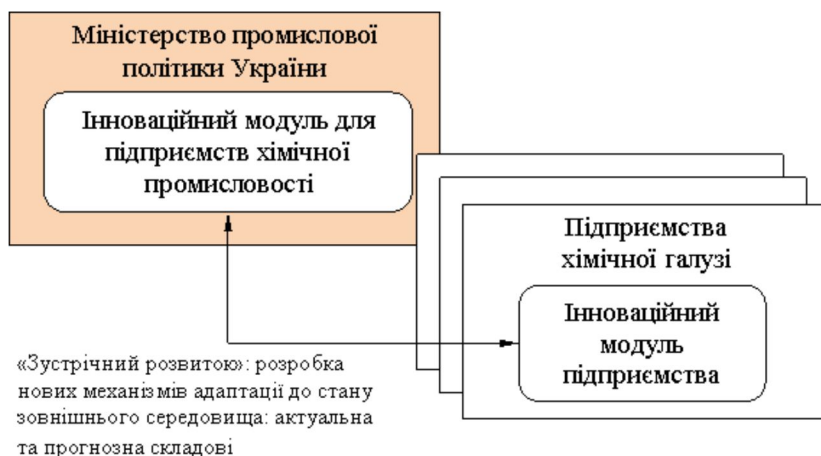

Рис. 1. Концепція механізму державного стимулювання інноваційного розвитку хімічної галузі: загальний вигляд

Цей потік інформації дозволить заздалегідь уникнути проблем, пов'язаних з турбулентністю зовнішнього середовища для більшості галузей України, що функціонують на міжнародних ринках. Коли «слабкий сигнал» посилюється, держава схильна вирішувати проблеми менеджерів і власників підприємств при обмежених ресурсах за рахунок платників податків і бюджетних коштів, що не завжди можливо і часто неефективно, тому що усуває не проблему, а її очевидні наслідки. Усі заходи непрямого стимулювання інноваційної діяльності, що стосуються податкових пільг, зниження тарифів і т.ін. мають наслідки як для бюджету країни, так і для інших суб'єктів господарської діяльності, навіть якщо це стосується державних монополій, таких як Укрзалізниця, НАК «Нафтогаз України». Тому розширення аналітичної функції галузевого розвитку на центральному рівні державного управління дозволить розділити відповідальність між виконавчою владою і власниками, менеджерами великих підприємств базових галузей промисловості за результати соціально-економічного розвитку галузі та її впливів на економіку в цілому.

Самі ж підприємства, зі своєї сторони, аналізуючи інформацію про середовище ближнього впливу, про внутрішнє середовище та їх динаміку, направляють зустрічний потік аналітичної інформації, що обґрунтовує оптимальні стимулюючі заходи з боку держави: митної і податкової політики, антимонопольного регулювання,

регулювання пов'язаних галузей в заданому виробничому циклі.

У цьому випадку процес інноваційного розвитку підприємств галузі перетворюється у своєчасну адаптацію до зовнішнього середовища шляхом формування нових адаптаційних механізмів. Для підприємств і для органів державного управління у випадку застосування запропонованого механізму знижуються ризики, які виникають від неузгодженого поведіння різних агентів системи «система управління - об'єкт управління (як система, здатна до самоорганізації) - зовнішнє середовище».

Запропонований механізм відповідає концепції керованого економічного розвитку й визначається як «зустрічний» інноваційний розвиток (рис. 2). Основним способом державного регулювання в рамках цієї концепції є стимулюючі заходи. І тільки тоді, коли стимули перестають діяти, варто прибгати до обмежувачих, заборонних заходів.

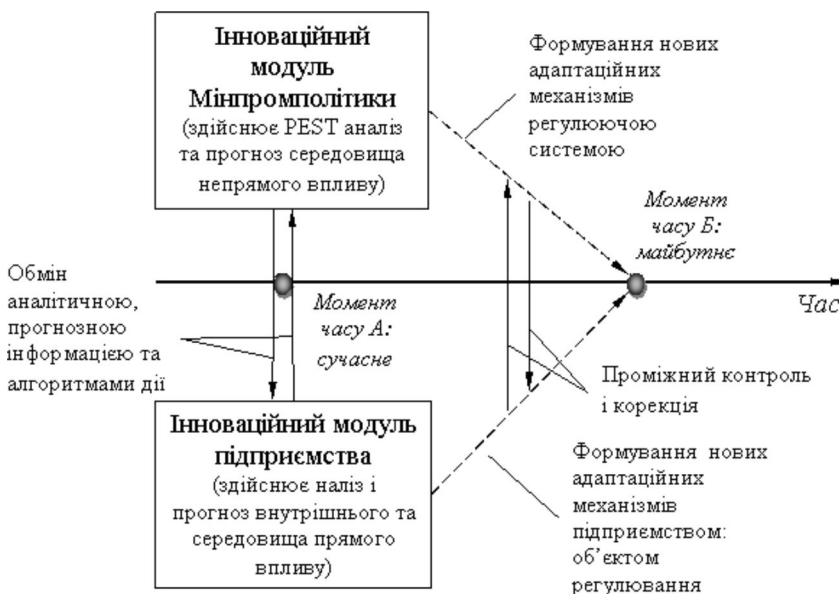

Рис. 2. Зустрічний розвиток: потоки інформації і вплив у часі

В цьому контексті необхідно привести аргументи В.І.Ляшенко [3, с. 372-373], який відповідає на питання: «чому в умовах становлення ринкової економіки в регуляторних режимах для особистості і господарюючих структур повинні переважати стимулюючі заходи, у чому їх переваги в порівнянні з заходами обмежувачими?» Для відповіді на це питання від прибігає до понять синергетики. Справа в тім, що кібернетичні закономірності відображають в основному одну сторону управлінських процесів – управління з одного центра по заданих параметрах. А в практиці регулювання на кібернетичні закономірності накладаються інші, у тому числі синергетичні, які у ряді випадків непередбаченим образом спотворюють задалегідь задані соціально-правові параметри господарського життя.

Стає все більш очевидним, що складно-організованим системам не можна нав'язувати шляхи розвитку. Скоріше необхідно зрозуміти, як сприяти їх власним тенденціям, як стимулювати їх самоорганізацію. В.І.Ляшенко стверджує, що обмежувачі заходи повинні займати в регуляторних режимах по відношенню до людини і суб'єктів господарювання лише строго відведене місце, уживатися як надійні елементи, що направляють вільну енергію на досягнення позитивних цілей, виступати у вигляді «берегів» від марнотратності. Іншими словами, коли ринкові відносини відкидають пріоритет обмежень, останні покликані тільки доповнювати основні, ведучі засоби – стимули.

Висновки та перспективи подальших розробок

Таким чином, концептуальні положення механізму стимулювання інноваційного розвитку хімічної галузі, засновані на природі змін і адаптації, враховують наступне: 1) виживання підприємств у динамічному зовнішньому середовищі можливо на основі своєчасного формування нових адаптаційних механізмів; 2) кризові періоди розвитку світової, національної економіки, або кризові явища в галузі визначають необхідність державного стимулювання інноваційного розвитку шляхом створення умов для формування нових адаптаційних механізмів; 3) державне стимулювання інноваційного розвитку галузі потребує посилення інформаційно-аналітичної функції економічного регулювання. Виходячи з цього, на центральному рівні управління і на рівні кожного окремого підприємства доцільно створити «інноваційний модуль», відповідальний за розробку нових механізмів адаптації до стану зовнішнього середовища з урахуванням актуальної і прогностичної складових. Взаємодія «інноваційних модулів» у часі визначається як «зустрічний розвиток».

Література

1. Пивоваров С.Э. Международный менеджмент: учеб. пособ. / С.Э.Пивоваров, Л.С.Тасевич. – СПб.: Питер, 2008. – 720 с. – (Серия «Учебник для вузов»).
2. On-line библиотека XServer.ru [Электронный ресурс] Теория предпринимательства и эволюционная экономика / А.Кантарбаева, А.Мустафин. – Режим доступа: <http://www.xserver.ru>. – Назв. с экрана.
3. Ляшенко В.І. Рулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути / В.І.Ляшенко. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – 668 с.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2009 р.